

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Д.В. Фоменка на тему «Стратегічне управління інтегрованою
економічною стійкістю підприємницьких структур в кризових умовах»,
подано до здобуття ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Проблеми управління економічною стійкістю завжди були одними із актуальних у стратегічному управлінні, оскільки це зумовлює напрям розвитку країни, визначає темпи економічного зростання. Існування кризових явищ у вітчизняній економіці, політичній та соціальній сфері суспільства, негативно відбиваються не тільки на розвитку промислового сектора, але і в значній мірі охоплюють всі сфери діяльності суспільства. Військова агресія російської федерації, руйнування виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури, призвело до високого рівня безробіття на тлі скорочення обсягів виробництва майже в усіх галузях економіки нашої країни, значної кількості внутрішньопереміщених осіб, які потребують створення нових робочих місць та впровадження інноваційних підходів до управління діяльністю підприємств, таких, як застосування корпоративних систем управління сферами діяльності підприємства. Отже, для подолання існуючих негативних тенденцій та запобігання дії їх наслідків необхідна розробка управлінських заходів, спрямованих на вирішення існуючих проблем. Розробка дієвих заходів повинна ґрунтуватися на попередніх дослідженнях та емпіричній перевірці їх реалізації. Таким чином, зважаючи на необхідність дослідження процесу стратегічного управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур в кризових умовах, з одного боку, та розгляду напрямів її стійкого розвитку, з іншого боку, слід визнати безсумнівну актуальність проведеного дослідження і важливість отриманих результатів та погодитись з метою, предметом і задачами дослідження.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є й використання пропозицій автора під час виконання сукупності науково-дослідних тем. Як

свідчать представлені документи, результати дисертаційної роботи застосовано при виконанні науково-дослідних тем у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля (м. Київ), Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка (м. Суми) та Університеті Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Актуальність теми дисертаційної роботи та основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовано. Дисертаційну роботу побудовано логічно, висновки та рекомендації представлено послідовно. Наукові положення, основні результати і висновки, що містяться у дисертації, мають достатній ступінь достовірності і вірогідності. Теоретико-методологічною основою вирішення завдань дисертаційної роботи та забезпечення достовірності її наукових результатів послуговували сукупність загальнонаукових методів та принципів наукового пізнання, а також системний і функціональний підходи. Обґрунтованість висновків та рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, у т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються діяльності підприємств, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, Інтернет-джерел. Так, автор органічно поєднав історико- та абстрактно-логічний методи, методи аналізу альтернатив та матричні методи. Правомірність основних висновків і практичних рекомендацій підтверджується апробацією результатів на науково-практичних конференціях різного рівня та в діяльності регіональних органів державної влади.

Викладене вище свідчить на користь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що викладено у дисертаційній роботі Д.В. Фоменка.

3. Наукова новизна та значення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації за її темою

Результати аналізу наукової новизни результатів, які надано у дисертаційній роботі, надають змогу стверджувати таке.

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у розробці теоретичних положень та методологічних засад щодо стратегічного управління економічною стійкістю підприємницьких структур регіону у кризових умовах на основі запропонованих економічної моделі стратегічного управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур, методики використання інструментарію стійкого зростання економіки підприємницьких структур та методичних підходів до мінімізації ризику зниження інтегрованої економічної стійкості за умов сучасних кризових явищ.

Підґрунтям та відправною точкою проведених досліджень та формування інших результатів дисертації є виявлення та розкриття ключових особливості кризових ситуацій в інноваційній економіці (можливість формування індивідуальних антикризових траєкторій розвитку підприємницьких структур регіону, глобальний характер виникнення та розвитку кризових ситуацій, висока швидкість поширення кризової ситуації, необхідність підвищення інноваційної активності як фактору резистентності в умовах кризових ситуацій тощо). Важливий контекст їх впливу на функціонування та розвиток підприємницьких структур, що дозволить істотно вдосконалити різні бізнес-процеси з погляду перерозподілу ресурсної бази і пошуку нових інноваційних управлінських рішень, спрямованих на підвищення рівня економічної стійкості підприємницьких структур за умов зміни ринкової кон'юнктури.

Вагомим результатом дослідження є визначення професійних компетенцій економічної поведінки суб'єкта підприємницької діяльності (підприємницької структури), під якими слід розуміти комплексний набір знань, навичок, організаційних можливостей і стратегічних підходів, за допомогою яких можна забезпечити високий рівень інтегрованої економічної стійкості в умовах стабільно функціонуючої економіки та сприяти її підтримці на необхідному (граничному) рівні в умовах кризових ситуацій як традиційного характеру, пов'язаних з економічними процесами і економічними циклами, так і в умовах абсолютно нових викликів та загроз, обумовлених зміною зовнішнього середовища.

До потужного блоку аналітичних розробок дисертації слід віднести декілька результатів. По-перше, інструментарій стійкого розвитку економіки підприємницьких структур, який сприяє гнучкому управлінню змінами та підвищенню конкурентоспроможності. Він враховує специфіку бізнес-процесів та інтегрує систему розрахункових показників збалансованого зростання. Його особливістю є орієнтація підприємств на досягнення економічних, соціальних, технологічних та екологічних результатів та довгострокової економічної стійкості, що дає змогу підприємницьким структурам оптимізувати бізнес-процеси, відмовляючись від жорстких формальних обмежень і використовуючи як внутрішні, так і зовнішні джерела інновацій. По-друге, підходи до оцінки економічної стійкості підприємницьких структур завдяки модифікації інтегрального показника, за допомогою якої забезпечується економічна ефективність, збалансованість і стійкість всіх бізнес-процесів підприємницької структури як в умовах стабільної кон'юнктури, так і з урахуванням впливу кризових ситуацій. По-третє, економічну модель стратегічного управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур, спрямовану на збільшення попиту на продукцію через підвищення платоспроможності підприємств, що базується на інтегрованих підходах до забезпечення постачальників матеріальними ресурсами, сприяє укрупненню бізнес-структур, зміцненню їх ринкових позицій, розвитку виробничої інтеграції та забезпечує довгострокову економічну стійкість підприємницьких структур та конкурентні переваги.

Безперечне значення для системного моніторингу стану стійкості підприємницьких структур та відслідковування впливу кризових умов на їхню стійкість має розроблений інструментарій конвергенції між підтримкою розвитку стратегічного процесу (SSRM) і контролем стратегічного процесу управлінського обліку і контролю (SMAC) за участю ключових драйверів процесів управління взаєминами з постачальниками та клієнтами (SCRM) та використанням збалансованої системи показників (BSC).

Цілком логічною є позиція автора до запропонування підходу щодо визначення комплексного впливу соціально-економічного стану регіону (території) на рівень формування та розвитку інтегрованої економічної стійкості. Цей підхід ґрунтується на розрахунку відповідного інтегрального показника та низки груп індикаторів та враховує ступінь розвитку кризових явищ на економічну стійкість підприємницьких структур, що є частиною безперервного процесу вдосконалення бізнесу з метою досягнення довгострокової економічної стійкості підприємницьких структур.

Значна частина напрацювань дисертаційної роботи, яким властива наукова новизна, має праксеологічне значення. Запропоновано визначення наукової категорії «інтегрована економічна стійкість підприємницьких структур регіону», під якою розуміється стан розвитку підприємницької структури як в умовах стабільного розвитку економічної системи, так і в кризових умовах (економічного та неекономічного характеру), який визначається на основі системи кількісних та якісних показників, які оцінюють рівень відповідності параметрів внутрішнього середовища підприємницької структури стратегічним пріоритетам збалансованого розвитку і принципам ефективності та результативності всього комплексу виробничо-господарської діяльності, на основі використання потенціалу цифрових технологій та інноваційних технологій (у тому числі штучного інтелекту). Задля прискорення інерційного зростання економічної стійкості підприємницьких структур в кризових умовах уточнено принципи стратегічного управління підприємницькими структурами в кризових умовах залежно від ринкової ситуації та фази кризового явища шляхом додавання певних принципів. Доповнено методичні підходи до мінімізації ризику зниження інтегрованої економічної стійкості підприємницьких структур в умовах кризових явищ на основі модернізації моделі Блека-Шоулза, яку використано для оцінки економічного ефекту від реалізації будь-яких типів інвестиційних проектів підприємницьких структур.

Поряд із науковим значенням, дисертаційна робота Д.В. Фоменка має практичну спрямованість. Автором розроблено рекомендації щодо забезпечення

інтегрованої економічної стійкості кластерних підприємницьких структур у кризових ситуаціях, спрямовані на розвиток системи українського підприємництва в умовах погіршення економічної кон'юнктури та появи нових загроз та ризиків для ведення підприємницької діяльності на національних та міжнародних ринках. Безумовне практичне значення має запропонований в роботі комплекс практичних заходів щодо підвищення інтегрованої економічної стійкості проектної діяльності підприємницьких структур в проектах державно-приватного партнерства, що сприяє посиленню стійкості підприємницьких структур, ефективному розподілу ресурсів та стимулюванню довгострокового розвитку в умовах економічної нестабільності. Також звертаю увагу на розроблені стратегії зміцнення та розвитку інтегрованої економічної стійкості підприємницьких структур в кризових умовах, які враховують їхній вплив на адаптацію бізнесу до нових умов господарювання, забезпечують гнучкість управлінських рішень та дозволяють застосовувати їх відповідно до специфіки кризових явищ і особливостей кожної підприємницької структури.

Практичне значення отриманих у дисертаційній роботі результатів підтверджується їхньою позитивною оцінкою органів державної та міської влади, громадських установ та підприємства.

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

За темою дисертації опубліковано 29 наукових праць, серед яких 18 статей – у наукових фахових виданнях України, 3 статті – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 8 публікацій – у матеріалах наукових конференцій та інших наукових виданнях.

Публікації дисертанта мають широку географію. Вони у повній мірі відображають зміст дисертаційної роботи, їхній аналіз дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційного дослідження у науковій літературі. Обсяг та кількість наукових публікацій за темою дисертаційної

роботи відповідає чинним вимогам для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

5. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Докладне ознайомлення з науковими положеннями, використаними даними, виконаними розрахунками, висновками та рекомендаціями, що містяться у дисертаційній роботі Д.В. Фоменка, дозволяє стверджувати про відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, підтвердженням чого є встановлена висока унікальність тексту дисертації за результатами її перевірки на плагіат з використанням програмного засобу Strikeplagiarizm.com та визнання правомірності запозичень (загальноприйняті терміни та цитування інших авторів з посиланням на них) (дані листа Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля від 19.12.2024 № 1/12).

6. Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації

Визнаючи високий рівень обґрунтованості і переконливості теоретичних і методичних положень виконаного дослідження слід відмітити окремі дискусійні положення й недоліки:

1. У зв'язку з подіями, які відбуваються останнім часом на території України внаслідок військової агресії російської федерації, автору слід було більше уваги приділити проблемам підвищення ефективності використання людського потенціалу при управлінні стратегічною економічною стійкістю підприємницьких за умов дестабілізації соціально-політичної ситуації, оскільки на окупованих територіях відбувається суттєва втрата людського потенціалу через вимушену міграцію, часткове руйнування системи професійної освіти, охорони здоров'я, промислових підприємств, виробничих зв'язків, що супроводжується високим рівнем безробіття тощо.

2. Не заперечуючи наявність внутрішнього логічного зв'язку наукових матеріалів в дисертації, слід зауважити, що відсутність в її структурі параграфу щодо об'єкту дослідження «підприємницька структура», а також теорії підприємництва створює дуальність в розумінні об'єкта дослідження –

підприємницька діяльність, де новаторська функція суб'єкта призводить до порушення ринкової рівноваги, або юридичне трактування підприємницької діяльності, де суб'єкт використовує порушення ринкової рівноваги для досягнення успіху (пп. 1.1).

3. В дисертації значну увагу приділено питанням партнерської взаємодії суб'єктам підприємництва в умовах кластерної організації підприємницької діяльності (пп. 5.2). Виявлення комплексу умов (факторів), що впливають на діяльність кластеру в довгостроковій перспективі, посилює б логіку запропонованих рекомендацій.

4. Автор виокремлює організаційно-економічні особливості кризових ситуацій в інноваційній економіці і розглядає її як сучасну економічну систему, що не зовсім відповідає дійсності (пп. 1.2). Інноваційною економікою прийнято вважати тип економіки, заснований на потоці інновацій, на постійному удосконаленні технологій та виробництв, а також експорті високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю. Безумовно, ми маємо ознаки інноваційної економіки в нашій країні, і потрібно зазначити, що її формування є домінуючою парадигмою соціально-економічного суспільства.

5. В рамках дослідження теоретичних основ сутності економічної стійкості як окремої категорії на рис. 2.1 наведено характеристику ключових видів стійкості в системі різних галузей науки, в т.ч. економічної. Вважаємо за доцільне навести і підприємницьку стійкість, виходячи з економічного змісту новаторської функції підприємництва, що містить розширення ринкового попиту та завоювання конкурентних переваг.

6. В дослідження зроблено висновок, що стратегічний межорганізаційний процес SIOMAC є додатковим допоміжним методом, але, в той же час, він значно більше інших стратегічних процесів впливає на підтримку виробничої інтеграції (пп. 4.1). Пояснить, будь ласка, чи можливо реалізовувати стратегічний межорганізаційний процес SIOMAC окремо від інших стратегічних процесів.

7. В рекомендаціях щодо удосконалення інструментарію економічної стійкості підприємницьких структур запропоновано вихід на новий ринок без

необхідності організації абсолютно нового виробництва з розгорнутим процесом укрупнення виробництв (пп. 4.2). Необхідно надати уточнення, за рахунок чого відбуватиметься укрупнення виробництва.

8. Підлягає сумніву однозначність підходу здобувача до доповненою ним загальної «вхід-вихідної» схеми механізму управління економічною стійкістю підприємницької структури (пп. 4.1). Це може бути орієнтовний підхід, який надалі слід конкретизувати в залежності від виду господарської діяльності підприємства.

Зауваження потребують коментарів автора дисертаційної роботи, але не зменшують загальної позитивної оцінки здобутків дослідження, які представлені у дисертаційній роботі, їхньої новизни та значущості.

7. Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідності наявним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук

Дисертаційна робота Д.В. Фоменка «Стратегічне управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур в кризових умовах» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагоме теоретичне і практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові результати, що містяться у дисертації, відповідають спеціальності 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), за якою робота подана до захисту. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Дисертаційній роботі притаманні логічність викладення матеріалу, доречне використання даних офіційної статистики, аналітичних матеріалів, даних обстежень та експертних опитувань, які підтверджують результати дослідження.

Дисертація є завершеним дослідженням, в якому вирішено важливу наукову проблему щодо стратегічного управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур в кризових умовах. Результати дослідження містять наукову новизну, мають теоретичну цінність і практичну значущість. Предмет та

об'єкт дослідження, заявлені завдання відповідають темі дисертаційної роботи та узгоджені між собою. Репрезентативність результатів проведених у роботі досліджень є достатньо високою. Результати дослідження достатнім чином апробовані (використані у практичній діяльності промислових підприємств, оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня, а також опубліковані у наукових фахових виданнях).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, що дозволяє судити про достатній рівень обґрунтування результатів дослідження.

Реферат дисертаційної роботи розкриває основні наукові результати дослідження й не містить інформації, яка у тексті дисертаційної роботи відсутня.

Отже, результати аналізу дисертаційної роботи Д.В. Фоменка на тему «Стратегічне управління інтегрованою економічною стійкістю підприємницьких структур в кризових умовах», яку подано до здобуття ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), та наукових публікацій автора, дотримання кваліфікаційних вимог дозволяють стверджувати, що дисертація Д.В. Фоменка відповідає п. 7,9 Порядку присудження та позбавлення ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1197, а автор дисертаційної роботи – Фоменко Денис Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва,
логістики та менеджменту Вінницького
національного технічного університету
Міністерства освіти і науки України
(м. Вінниця)

Вікторія БОКОВЕЦЬ

Вчений секретар
к.м.н., доц.

Вчений секретар